

ØVELSES- VERKSTED

NÅR KIRKELIG ANSATT ELLER
FRIVILLIG MEDARBEIDER ANKLAGES
FOR SEKSUELLE KRENKELSER
ELLER OVERGREP

Three horizontal white wavy lines are positioned in the lower half of the page, creating a decorative border.

INNHold

Øvelse gjør mester!	3
Situasjonsbeskrivelse 1 Når en sjelesørgjer blir anklaget for å krenke intimitetsgrenser	5
Situasjonsbeskrivelse 2 Når en frivillig medarbeider blir anklaget for krenkende atferd	7
Situasjonsbeskrivelse 3 Når en frivillig eller lønnet ungdomsleder anklages for voldtekt	9
En skisse til håndtering av anklager om seksuelle krenkelser	11

ØVELSE GJØR MESTER!

Det er få menigheter som har mye erfaring med å håndtere situasjoner der en kirkelig ansatt eller frivillig er mistenkt eller anklaget for seksuelle krenkelsers eller overgrep. Derfor er det en god idé å øve seg på denne typen situasjoner. Det utgjør en stor forskjell å være forberedt. I en kirkelig sammenheng er ståstedet hos den eller de som er utsatt. Samtidig skal en møte alle de involverte med respekt, og håndtere saken korrekt.

Seksuelle krenkelsers er alltid etisk uakseptable. I kirken er det en nulltoleranse for seksuelle krenkelsers og overgrep. Når vi i vår sammenheng bruker disse begrepene, omfatter de både straffbare handlinger og handlinger som i følge norsk lov ikke er straffbare. Følgende beskrivelse er lagt til grunn for flere av de retningslinjer og beredskapsplaner som er utarbeidet i forskjellige kirkelige sammenhenger den senere tid:

Med seksuelle krenkelsers menes at den som har størst makt i en relasjon mellom personer i et asymmetrisk maktforhold, anvender seksualisering av relasjonen på en slik måte at den andres intimitetsgrenser blir krenket.

Når anklager om seksuelle krenkelsers eller overgrep blir framsatt i en kirkelig sammenheng, må en gjøre følgende:

- **Se og ivareta den som opplever seg krenket.**
En som er utsatt er ofte i en sårbar situasjon og strever med å holde fast på det vonde som har skjedd. Den utsatte har ofte motstridende følelsers, og ofte kjenner personen selv på skyld og ansvar.
- **Forholde seg korrekt og ivareta den som er blitt anklaget.**
En som har begått overgrep er også et medmenneske, som uansett om anklagen stemmer eller ikke, er i en vanskelig situasjon.
- **Gi oppmerksomhet til og ivareta fellesskapet.**
Den anklagede har gjerne en tillitsposisjon i fellesskapet. Den utsatte hører ofte til i det samme fellesskapet. De som tilhører fellesskapet trenger støtte og hjelp til å forstå situasjonen.

Hvem er øvelsesverkstedet for?

Dette opplegget anbefales for menighetsstaber. Opplegget kan benyttes av grupper på menighets-, prosti- og bispedømmnivå. Det kan brukes av frivillige medarbeidere, for eksempel innenfor trosopplæringen og barne- og ungdomsarbeidet.

Hva kan øvelsesverkstedet hjelpe til med?

Når en skal håndtere anklager om seksuelle krenkelsers og overgrep trengs kunnskap og

kompetanse. I et øvelsesverksted kan en oppdage hvilken kompetanse som mangler, og få innspill til hva som trengs av kunnskap for å øke kompetansen.

Brukerveiledning

Den som leder verkstedet må på forhånd ha lest gjennom dette dokumentet og ha innhentet informasjon om håndtering og om retningslinjer fra Kirkelig Ressurssenter sin hjemmeside.

- Velg en situasjonsbeskrivelse som passer. Tilpass den gjerne slik at situasjonen blir relevant og realistisk.
- Les gjennom første etappe av situasjonsbeskrivelsen sammen. Reflekter over hva den handler om og hvordan dere selv reagerer på det dere leser.
- Bruk rollespill som en hjelp til refleksjon og samtale. Start med å fordele roller til første etappe. Samme person kan spille

ulike roller i løpet av verkstedet.

- Spill de delene av første etappe som dere blir enige om.
- Ved første etappestopp stanser man rollespillet og tar en runde på hvordan man opplevde rollespillet.
- Spørsmålene under første etappestopp kan være et utgangspunkt for diskusjon.
- Fortsett på samme måte med neste etappe. Her må gruppen selv bestemme hvilke roller og situasjoner som skal spilles ut ifra situasjonsbeskrivelsen.
- Skriv ned viktige poenger, faktorer i håndteringen og hvilke spørsmål som er blitt aktualisert gjennom øvelsesverkstedet.

Hvem kan svare på spørsmål?

Kirkelig Ressurssenter mot vold og seksuelle overgrep kan kontaktes på telefonen (23 22 79 30) eller via e-post (post@kirkeligressurssenter.no) for råd og innspill til øvelsesverkstedet.

SITUASJONSBESKRIVELSE 1:

NÅR EN SJELESØRGER BLIR ANKLAGET FOR Å KRENKE INTIMITETSGRENSER

Første etappe

- **Kåre** har vært prest i menigheten i et par år. Han er 30 år, er gift og har to små barn på 2 og 5 år. Han er godt likt og oppleves som en person det går an å snakke med, både om det som gjelder gudstroen og om det som kan være vanskelig i dagliglivet. Kåre er jovial og folkelig. Han er fleksibel og lite formell. Kåre er spontan og handler ofte før han tenker. Han er plaget av lav selvfølelse og bruker mye krefter på å få bekreftet at han er ønsket og likt. Kåre er i en slitsom familiesituasjon. Han får lite bekreftelse i hjemmet, derfor er det ekstra viktig for han å oppleve at han får anerkjennelse på jobb.
- **Marte** er 20 år og har vokst opp i menighetens barne- og ungdomsarbeid. Hun er en stille og innadvendt jente. Marte er usikker i møte med gutter og har lite erfaring med «kjæresteri». I menigheten har det vært lite fokus på kropp og seksualitet som noe sunt og normalt. Marte har en vond erfaring som hun ikke har turt å snakke med noen om. Hun har blitt seksuelt misbrukt av

sin onkel, og bærer på en voldsom skam. Marte er nå student inne i byen, men er ofte hjemme hos sine foreldre i helgene. Det siste halve året har hun gått jevnlig i sjelesorg hos Kåre.

- **Kari** er 40 år og diakon i menigheten. Hun var Martes leder i det kirkelige ungdomsmiljøet.

En dag tar Marte kontakt med Kari. Marte forteller henne etter hvert at hun har gått til samtaler hos Kåre det siste halve året. Nå opplever Marte at hun har rotet det til. Hun gikk til Kåre for å få hjelp, og samtidig var hun ganske betatt av ham. Marte fortalte Kåre i en sjelesorgsamtale at det var vanskelig for henne å få kjæreste. Da sa Kåre at han ikke kunne skjønne det, så søt som hun er. Marte ble flau, men også glad for den kommentaren. Marte tok da mot til seg og fortalte Kåre en hemmelighet hun ikke hadde delt med noen andre tidligere: Da hun var 12–13 år opplevde hun at en onkel tvang henne til å onanere ham. Det var ekkelt, og hun er skamfull over det som har skjedd.

Marte begynte å gråte da hun fortalte dette til Kåre. Han ville trøste henne og han holdt rundt henne. Kåre begynte å klemme henne og kysse henne i ansiktet, og så sa han at han ville så gjerne hjelpe. Da kjente Marte

plutselig på den samme ekle følelsen hun fikk den gangen med onkelen sin, enda det jo var Kåre, han som hun likte så godt. Marte forteller Kari at hun er lei seg og tenker at hun sikkert har gjort eller sagt noe dumt. Nå lurer hun på hva hun skal gjøre.

Første etappestopp

- Hvem angår denne saken?
- Hva kan Kari gjøre med det Marte har fortalt om Kåre?
- Hvem er ansvarlig for å håndtere dette dersom Kari går videre med opplysningene?
- Betyr det noe for håndteringen at prest og diakon har ulike arbeidsgivere?
- Hvilken betydning har det at Marte opplever seg medansvarlig i det som har skjedd?
- Hva med taushetsplikten?
- Hvilken hjelp kan retningslinjene gi, når det Kåre har gjort definerer som en seksuell krenkelse?

Andre etappe

Kari får lov av Marte til å snakke med daglig leder i menigheten. Vedkommende forteller at han/hun har hørt rykter om at Kåre har snakket med andre yngre kvinner som har reagert på at han kan være litt for fysisk. Kari og daglig leder blir enige om at Kari skal ta kontakt med bispedømmets personalsjef. Kari skal beskrive innholdet i saken uten å oppgi navn eller status til vedkommende. Både daglig leder og personalsjefen råder henne til å ta anklagene direkte opp med Kåre.

Andre etappestopp

- Hva syns du om rådet Kari har fått?
- Hva mener du bør være forutsetningene dersom Kari eller andre skal snakke med Kåre om anklagene?
- Hvordan bør dette håndteres ut fra en arbeidsgiverposisjon og ut fra en tilsynsfunksjon? Er det interessekonflikter mellom de to utgangspunktene for håndtering?
- Hvem skal ivaretas, og av hvem?

Tredje etappe

Flere kvinner forteller at Kåre i sjelesorg har vært fysisk og kommet med hentydninger til sex og kjønn. En av kvinnene har opplevd at han befølte brystene hennes og forsøkt å gi henne et kyss. Kvinnene har samtykket til at anklagene kan tas opp med Kåre, noe som blir gjort. Kåre erkjenner de konkrete forholdene som er beskrevet, men bagatelliserer dette som uskyldig flørt, samt at han opplevde at kvinnene satte pris på det.

Tredje etappestopp

- Hvordan skal menighetens ledelse forholde seg til at det kan være enda flere kvinner som har vært utsatt for Kåres krenkelser?
- I hvilken grad angår saken menigheten? Skal hele eller deler av menigheten informeres, og i tilfelle på hvilken måte?
- Hva tror du skjer i menigheten når rykter om Kåres atferd spres? På hvilken måte vil informasjon og åpenhet om anklagene ha betydning for menighetens arbeid?

SITUASJONSBESKRIVELSE 2:

NÅR EN FRIVILLIG MED-ARBEIDER BLIR ANKLAGET FOR KRENKENDE ATFERD

Første etappe

- **Bjørn** er en frivillig voksenleder i menigheten. Han føler seg ofte usikker i situasjoner med andre voksne, og har lav selvfølelse. Bjørn bærer på en erfaring av å være utsatt for seksuelle overgrep da han var ung. Han henter mye bekreftelse i rollen som leder for ungdommene, og de omtaler ham som kul. Bjørn er sosialsjef i kommunen.
- **Marianne** er gift med Bjørn. Sammen har de sønnen Øivind på 14 år. Marianne sitter som medlem i menighetsrådet. Marianne og Bjørn er med i en husgruppe og i gudstjenestelivet for øvrig.
- **Trond** er 13 år og spiller i menighetens band.
- **Tronds foreldre** går i husgruppe sammen med Bjørn og Marianne.
- **Soknepresten** i menigheten.

Menigheten har et band for gutter i alderen 12 til 15 år. Øivind og Trond spiller i bandet. Bjørn har vært leder på en hyttetur for bandet. Etter turen forteller Trond til sine foreldre at Bjørn hadde sovnet i samme seng som to av guttene, inkludert ham selv, og at Bjørn hadde tatt på kroppen hans.

Tronds foreldre konfronterer Bjørn og Marianne med det Trond har fortalt. Bjørn nekter for at han har gjort noe galt. Han sier

at guttene var redde for tordenværet og at han bare ville gjøre dem trygge. Bjørn sier at de alle hadde nattøyet på og at de hadde hver sin dyne. Marianne støtter Bjørn.

Tronds foreldre er imidlertid fortsatt urolige på bakgrunn av det Trond har fortalt. De begynner å snakke seg imellom om andre situasjoner der de har vært usikker på Bjørns oppførsel. På grunn av denne bekymringen velger Tronds foreldre å anmelde Bjørn for det som skjedde på hytteturen.

Når anmeldelsen er gjort ringer Tronds far til soknepresten for å orientere om hva de har gjort og hvorfor.

Første etappestopp

- Hva kan soknepresten gjøre med det han nå vet?
- Hvem angår dette?
- Hvem bør informeres?
- Hvem skal ivaretas?
- Gir de skriftlige retningslinjene hjelp i den første fasen?
- Hva er menighetsledelsens rolle og oppgaver når saken er anmeldt?

Andre etappe

- **Hans** er 16 år og har de siste fire årene bodd i fosterhjem hos Marianne og

Bjørn. Han har tidligere vært utsatt for grenseoverskridelser, og har manglende kunnskap om egne og andres grenser.

Under politiets etterforskning kommer det frem at Hans hevder at Bjørn har vært grenseoverskridende mot ham. Hans har kommet med slike beskyldninger mot voksne før, uten at det har vært mulig å få bekreftet at det faktisk har skjedd. Hans forteller at han pleier å få litt ekstra penger av Bjørn når Hans lar Bjørn «kose litt» med ham.

Etter avsluttet etterforskning konkluderer politiet med at saken henlegges «på grunnlag av bevisets stilling». Politiet informerer barnevernstjenesten om anklagene knyttet til opplysningene fra Hans.

Andre etappestopp

- Hvordan kan menighetsledelsen håndtere sakens innhold etter at politiet har avsluttet sitt arbeid og konkludert?
- Hvilke konsekvenser bør denne situasjonen få for Bjørn?
- Hvem angår dette nå?
- Hvem bør informeres?
- Hvem skal ivaretas?
- Gir skriftlige retningslinjer noe hjelp til håndteringen i denne fasen?

SITUASJONSBESKRIVELSE 3:

NÅR EN FRIVILLIG ELLER LØNNET UNGDOMSLEDER ANKLAGES FOR VOLDTEKT

Første etappe

- **Knut** er 19 år. Han har en deltidsstilling som kirkemusiker i menigheten. Han har etter konfirmanttiden funnet seg til rette i kirkens ungdomsmiljø og er med som leder på konfirmantleir. Knut har dårlig impuls kontroll og har vært del av et småkriminelt miljø.
- **Mari** er 16 år, konfirmert i fjor og medlem på årets konfirmantleir. Mari har vært forelsket i Knut.
- **Maris foreldre**
- **Soknepresten** i menigheten.

Menigheten har gjennomført sin årlige konfirmantleir, med både konfirmanter, fjorårskonfirmanter (medledere), ungdomsledere, voksne frivillige ledere og ansatte fra menigheten. Under og i etterkant av leiren registrerer flere av lederne at det begynner å gå rykter om at noen har hatt sex på leiren.

Noen uker etter leiren får soknepresten telefon fra foreldrene til Mari. De forteller at Knut har voldtatt Mari på konfirmantleiren, og at de nå har anmeldt voldtekten. Foreldrene sier at de synes det er veldig vanskelig at Knut har en ledende rolle i menighetens lovsangsteam.

Første etappestopp

- Hva kan soknepresten gjøre med det han nå vet?
- Hva er strakstiltakene?
- Hvem er ansvarlig for Knut?
- Hvordan skal menighetens ledelse forholde seg til Mari og hennes foreldre?
- Hvem trenger og hvem har krav på informasjon om saken nå?
- Gir de skriftlige retningslinjer noe hjelp til håndtering i denne første fasen?

Andre etappe

- **Trosopplæreren** i menigheten.
- **Maris to venninner**

To av Maris venninner var også medledere på konfirmantleiren. De kommer til trosopplæreren og sier at Mari var frivillig med på det som skjedde. De så Mari og Knut kline og at hun var helt med. Mari skrøt til venninnene om det som skjedde. De to ven-

ninnene mener at det ikke har skjedd noen voldtekt, og at anmeldelsen har en annen årsak.

Mari skal ha trodd at det ble tatt bilder av henne og Knut da de to hadde sex. Mari er redd for at disse bildene har blitt lagt ut på Facebook, og det var av frykt for å bli stemplet som «hore» at hun anmeldte. I følge ungdommene finnes det ikke bilder av de to som er lagt ut på nettet. Omtrent samtidig får de vite at saken er henlagt av politiet.

Andre etappestopp

- Hvordan håndteres denne saken videre nå når politiet har henlagt saken?
- Hva vil konsekvensene være for Knut?
- Hva vil konsekvensene være for Mari?
- Hvem trenger å bli ivaretatt?

EN SKISSE TIL HÅNDTERING AV ANKLAGER OM SEKSUELLE KRENKELSER

Dette er en kort huskeliste. En mer utfyllende versjon finnes på Kirkelig Ressurssenter sin hjemmeside (www.kirkeligressurssenter.no).

Få oversikt over situasjonen

- Hvem undersøker nærmere de faktiske forhold, og samtaler med de involverte?
- Hvilke instanser er det aktuelt å søke råd hos?
- Hvem fører logg for å dokumentere sakens hendelsesforløp?
- Hvem setter i gang eventuelle strakstiltak?

Rydd i uklare og åvklare roller

- Hvem har myndighet til å fatte beslutninger?
- Hvem er håndteringsansvarlig?
- Hvem leder håndteringen?
- Hvem følger opp hvem i det videre forløp?

Åvklare hvilke forpliktelser den enkelte i staben har

- Avklare taushetsplikt.
- Avklare melde- og /eller avvergeplikt.

Bruk av retningslinjer og beredskapsplaner

- Hva finnes og hva kan brukes av det som er utarbeidet?

Begrunnede valg for de ulike handlingene

- Sørg for forutsigbarhet, tydelighet og saklighet i det som blir gjort.
- Gjør en vurdering av hva som skal formidles skriftlig.
- Formidle tydelig til de som trenger og/eller har krav på informasjon.

Hva slags etterarbeid trengs?

- Sørg for at de involverte partene får oppfølging ved behov og eventuelt utenfor sammenheng.
- Identifisere menighetens behov.
- Sikre at kunnskap om historien tas vare på.
- Ha tilgjengelige ressurser for be-
arbeiding i lang tid.

Forebygge at krenkelser skjer

- Tematisere overgrepfeltet ved ansettelse/engasjering av medarbeidere.
- Rammer og rutiner for oppfølging av frivillige.
- Regler for aktivitetene.
- Bygge en åpenhetskultur.
- Identifisere sårbarhetsfaktorer.
- Bevissthet på makt og rolle.
- Voksenrollen er viktig i barne- og ungdomsarbeidet.

ØVELSE GJØR MESTER!

*Øvelsesverksted for ansatte og
frivillige medarbeidere i menigheten.
Utarbeidet av Den norske kirkes samarbeidsråd
for arbeid med overgrepssproblematikk (SRO)
og Kirkelig Ressurscenter mot vold
og seksuelle overgrep.*

DEN NORSKE KIRKE
Kirkerådet

Stiftelsen Kirkelig Ressurscenter
mot vold og seksuelle overgrep